

*Via de Nageleertocht
is er een doorkijk naar
de open polder.*

Nagele



*Scholen en kerken liggen verspreid in het grote groene
middengebied van het dorp.*

Nagele is een bijzonder dorp, een toonbeeld van het idee van de maakbare samenleving ontstaan op de tekentafel. Het is ontworpen door een groep sociaal bewogen architecten, zoals Aldo van Eyck, Gerrit Rietveld, Jaap Bakema, Cornelis van Eesteren en, de enige

vrouw in het gezelschap, Mien Ruys. Ze wilden het ideale dorp ontwerpen, gebaseerd op hun modernistische ontwerpoppvattingen. Jarenlang is er aan de plannen gewerkt, honderden schetsen en talloze ruzies tussen botsende ego's gingen vooraf aan het stedenbouwkundige plan dat de basis vormde van Nagele.



Nagele is vooral bekend als 'het platte daken-dorp'. Die bijnaam doet echter geen recht aan de bijzondere opzet van het dorp. Een brede bosschil omsluit het gehele dorp en schermt het af van het open polderlandschap. Daarbinnen vormen gebouwen en groen een eenheid. In deze stedenbouwkundige compositie zijn ze gelijkwaardig. Het is niet voor niets dat wat nog geen 60 jaar geleden startte als experiment, nu beschouwd wordt als cultureel erfgoed.

Waardevolle groenstructuur Nagele staat echter onder druk. De woningen sluiten niet meer aan bij de huidige behoeften, de bevolking krimpt, het voorzieningenniveau daalt, gebouwen staan leeg en de openbare ruimte verloedert. Hoe dit culturele erfgoed in stand te houden en tegelijkertijd het dorp te revitaliseren is een interessante maar zeer lastig te beantwoorden vraag. Van de gemeente Noordoostpolder kreeg het bureau Mien Ruys de uitdagende vraag: wat is de waarde van de groenstructuur voor het dorp, wat is er over van de oorspronkelijke opzet van het groen en hoe gaan we daarmee om. Tegelijkertijd is er de opgave een bezuiniging van 10% op de onderhoudskosten van het groen te realiseren.

Het antwoord op deze vraag begint met een waardstelling en analyse van de oorspronkelijke ontwerpen en beplantingsplannen. Veel van de oude ontwerptekeningen zijn verloren gegaan. De resterende plantekeningen zijn verspreid over verschillende

archieven. Er is er niet één die uitsluitend geeft over de definitieve uitvoeringsplannen. Naast deze plannen voor het gehele dorp zijn er enkele (deel)beplantingsplannen inclusief plantenlijsten bewaard gebleven voor de hoven van het zuidelijke deel van het dorp. Uit bestudering van de dorpsplannen, het groen en het sortiment dat in de beplantingsplannen is gebruikt, is af te leiden dat de groenstructuur van Nagele opgebouwd is uit 6 verschillende beplantingstypes met een duidelijke hiërarchie en elk hun eigen rol in de stedenbouwkundige compositie, in het bijgaande schema zijn deze types weergegeven. Op het niveau van het gehele dorp vormen de bosschil en de grote bomen (beplantingstypes 1 en 2) het dragende casco, de groene bedding voor de verschillende hoven. De grove heesterranden, type 3, spelen in de stedenbouwkundige opzet een minder belangrijke rol, ze vormen de 'zoom' van de bosschil en de bomenweides. Beplantingstypes 4, 5 en 6 zijn vooral belangrijke ruimtevormende elementen op het niveau van de hoven, de woonstraat en de individuele woning. Elk beplantingstype heeft z'n eigen functie, vorm en sortiment. De toepassing van deze beplantingstypes als ruimtevormend middel is buitengewoon consequent doorgevoerd. Het resultaat is een heldere logische structuur, met tegelijkertijd een grote mate van verfijning en variatie. De meerstammige bloeiende bomen en de gemengde heesterranden brengen kleur en seizoensaccenten in de woonomgeving. Uit de sortimentskeuze blijkt echter dat het geen zuivere 'Mien Ruys beplanting' is. Het in



Bloeiende sierkersen op de begraafplaats.



De bosschil vormt het decor, de groene achtergrond van de hof.



Laatste restant van de meerstammige bomen.



Begraafplaats Nagele.

Nagele toegepaste sortiment is relatief sober. Tijdgenoten van Mien Ruys waren van mening dat het gebruik van bloeiende planten nodeloze versiering was.

Voor Mien Ruys was het gebruiken van bloeiende planten echter een belangrijk uitgangspunt in al haar plannen, het bracht, naar haar mening, de beleving van natuur en de ervaring van seizoenen binnen de leefomgeving van de mensen, het had dus een duidelijke functie. Blijkbaar heeft ze concessies moeten doen bij de beplantingsplannen voor het dorp. De beplanting van de begraafplaats, die volledig van haar hand is, is dan ook veel kleuriger, gevarieerder en uitbundiger dan de beplanting van de hoven.

Op heel wat plaatsen is deze heldere structuur van het groen in de loop van de jaren aangetast en verrommeld. Aan de zuidzijde is het dorp in de jaren '80 uitgebreid, waardoor de wegenstructuur veranderde en een deel van de bosschil moest wijken. De dorpsentree bestaat uit een wirwar van verkeerskundige maatregelen en van het open plein en een doorzicht naar de polder is niets over. De meerstammig bloeiende bomen zijn overal verdwenen. Enerzijds omdat ze gerooid zijn ten behoeve van de aanleg van parkeerplaatsen. Anderzijds omdat het gebruikte sortiment, zoals sierkersen en meidoorn, een beperkte levensduur heeft, zo rond de 50 jaar. De verdwenen bomen zijn nergens herplant. De belangrijkste aantasting van de heldere structuur is dat her en der heesterranden aangeplant zijn en grove bosschages gegroeid zijn, daar waar openheid bedoeld was. Het nieuwe groenstructuurplan heeft niet als doel de oorspronkelijke plan-

nen te restaureren, dat kan ook niet. Om maar een voorbeeld te noemen: in het ontwerp van Nagele is geen rekening gehouden met auto's. Parkeerplaatsen uit het dorp bannen is ondenkbaar. Het groenstructuurplan is dan ook een vertaling en interpretatie geworden van de oorspronkelijke ideeën met de huidige situatie als uitgangspunt. In grote lijnen komt het erop neer dat de beplantingstypes 1 en 2 (de bosschil en de grote bomen) die het groene casco vormen, in stand gehouden worden en daar waar nodig, zo nauwkeurig mogelijk worden gerestaureerd. De restanten van de grove heesterranden (type 3) worden gerooid. De stroken zijn te smal voor het grove sortiment en daardoor lastig én kostbaar in het beheer. De meerstammige bloeiende bomen worden teruggebracht in de hoven en het groene middengebied. In samenspraak met bewoners wordt gekeken naar herplanten van hagen op erfscheidingen en aanleg van bloeiende heesterstroken waarbij bewoners participeren in het beheer. Alle her en der aangeplante heesterranden en verwaarloosde bosschages (en dat zijn er nogal wat) worden gerooid en ingezaaid met gras. Zo wordt de rommeligheid omgevormd naar rust en openheid. Met deze laatste ingreep wordt bovendien de vereiste bezuinigingsnorm op het onderhoud ruimschoots gehaald. Dit alles is in een plan van aanpak vertaald en doorgerekend en zal verspreid over een periode van 10 jaar uitgevoerd worden. In december 2013 is het groenstructuurplan vastgesteld door de gemeenteraad en dit voorjaar werden de motorzagen gestart en met de uitvoering begonnen.

m

Anet Scholma is directeur bij Buro Mien Ruys, tuin- en landschapsarchitecten.